

ПРИНЦИПИ ТА УМОВИ РОЗРОБЛЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЧИТЕЛЯМИ СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено питання особливостей методичного супроводу фахового зростання педагогів загальноосвітніх закладів. Відображено умови використання методичного середовища та принципи розроблення методичного забезпечення вчителями старшої школи у контексті профілізації. Подано апробовану організаційно-функціональну модель діяльності методичної служби Сумської області. Проаналізовано особливості методичного супроводу навчання випускників старшої профільної школи.

Ключові слова: методичний супровід, методичне забезпечення, принципи, умови, вчителі, старша профільна школа.

В статье раскрыты вопросы особенностей методического сопровождения профессионального роста педагогов общеобразовательных учреждений. Отображены условия использования методической среды и принципы разработки методического обеспечения учителями старшей школы в контексте профилизации. Представлена апробированная организационно-функциональная модель деятельности методической службы Сумской области. Проанализированы особенности методического сопровождения обучения выпускников старшей профильной школы.

Ключевые слова: методическое сопровождение, методическое обеспечение, принципы, условия, учителя, старшая профильная школа.

In the article the questions of peculiarities of methodical support of professional growth of school teachers are revealed. The conditions for the use of the methodical environment and the principles for the development of methodological support for high school teachers are outlined, in the context of profiling. Approved organizational and functional model of the methodical service of the Sumy region is given. The features of methodological support for the training senior profile school graduates are analyzed.

Key words: methodological support, principles, conditions, teachers, senior profile school.

Постановка проблеми. Надання державою кожній людині впродовж життя реальних можливостей для підвищення її професійного рівня, приведення його у відповідність до вимог, які надзвичайно швидко змінюються, освоєння у разі потреби нових спеціальностей – важливі складові та гаранті демократизації суспільства.

Створення сприятливого методичного середовища для фахового зростання вчителів у післядипломний період, особливо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у контексті нових сертифікаційних вимог та профілізації старшої школи набуває сьогодні особливого значення для подальшого якісного розвитку навчальних закладів. Це пояснюється не лише розвитком самої системи освіти, а й тими змінами, які відбуваються у державі в цілому.

Тож закономірною є сьогодні організація такої ефективної системи методичного супроводу, що створює необхідні умови як для навчання педагогів упродовж усього життя, так і ефективного використання ними методичного забезпечення з метою побудови в навчальному закладі сприятливого для учнів освітнього середовища.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питання організації методичної роботи педагогів, принципів її побудови в контексті особливостей андрагогічної взаємодії на сучасному етапі розглядали Ю. Буган, В. Григораш, Г. Данилова, В. Дивак, І. Жерносок, О. Касьянова, С. Клепко, В. Крюкко, Н. Любченко, О. Мармаза, В. Олійник, Є. Павлютенков, Н. Підгреб'я, Г. Свінних, І. Удовиченко, В. Уруський, Н. Чельтер та багато інших.

Вивченню особливостей профільного навчання школярів присвятили свої роботи Л. Артемова, Н. Бібік, М. Бурда, Н. Бурина, Т. Гільберг, М. Гузик, Л. Даниленко, М. Жалдак, М. Задорожний, І. Зязюн, С. Кирилюк, В. Корнєєв, О. Корсакова, В. Кремень, О. Кузьмінська, Л. Липова, І. Лікарчук, П. Лернер, Т. Лукашенко, О. Ляшенко, В. Мадзігон, В. Малишев, Ю. Мальований, Н. Морзе, Т. Назаренко, О. Пометун, Л. Романенко, А. Сиротенко, П. Сікорський, О. Топузов, Н. Шиян, І. Якиманська та ін.

Питанням розробки й впровадження навчально-методичного забезпечення вивчення географії на профільному рівні в школі зосередили увагу В. Безуглий, Й. Гілецький, Т. Гільберг, Ф. Заставний, В. Корнєєв, Т. Назаренко, Л. Паламарчук, В. Пестушко, Л. Тименко, А. Сиротенко, О. Топузов, П. Шищенко, Г. Уварова, В. Яценко та ін.

Метою статті є висвітлення особливостей методичного супроводу вчителів, умов ефективного використання ними методичного середовища та принципів розроблення методичного забезпечення вчителями старшої профільної школи.

Виклад основного матеріалу. Забезпечити постійну поінформованість набуття учнями відповідних знань, умінь і навичок може лише високопрофесійний учитель, який постійно працює над підвищенням власного інтелектуального рівня у швидкозмінюваних умовах сьогодення.

Набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах спеціальності, систематичне оновлення й поглиблення професійних знань, умінь і навичок за спеціальністю, підвищення інтелектуального та культурного рівня – сучасні вимоги реформування освіти, що базуються на інтеграції процесів методичної та дидактичної підготовки вчителів.

Професійним обов'язком кожного вчителя є постійне вдосконалення змісту, форм, методів роботи; цілеспрямованість – у чіткому визначенні напрямів діяльності з вироблення активної професійної позиції; безперервна самоосвіта. Особливо актуальними є ці завдання на сучасному етапі реформування освіти та побудови старшої профільної школи.

На сьогодні в практиці навчальної діяльності закладів освіти за напрямом профілізації відомі різні форми організації профільного навчання:

- внутрішньошкільні (профільні класи (групи) в однопрофільних і багатопрофільних загальноосвітніх навчальних закладах; профільні класи з поглибленим вивченням предметів; профільне навчання за індивідуальними навчальними планами та програмами (індивідуальні освітні траєкторії); динамічні профільні групи (у тому числі різновікові); профільні класи (групи) у спеціалізованих школах-інтернатах);

- зовнішньошкільні (міжшкільні профільні класи (групи) в опорній школі освітнього округу, районному ресурсному центрі, навчально-виробничому комбінаті тощо; міжшкільні класи (групи) професійної підготовки та профільного навчання на базі міжшкільного навчально-виробничого комбінату; профільні класи (групи) загальноосвітніх навчальних закладів на базі професійно-технічних, вищих навчальних закладів);

- міжшкільної взаємодії (міжшкільні профільні групи, об'єднання загальноосвітніх шкіл у формі освітнього округу, взаємодія школи зі спеціалізованими закладами: музичного, художнього, спортивного та іншого спрямування);

- мережевої взаємодії (організація довшівської підготовки, поглиблене вивчення предметів для учнів із високими інтелектуальними здібностями, що здійснюється на рівні району, міжшкільні профільні групи у міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, позашкільні навчальні заклади та ін.) [2].

І якщо на сьогодні вибір можливого варіанта профілізації – один із прикладів функціонування старшої школи, то, за концептуальними засадами побудови Нової української школи, профілізація – невідмінна складова її організаційної структури, що передбачає відповідну здатність усіх учителів старшої школи викладати предмети на профільному рівні [1].

Умови сьогодення вимагають від учителя поглибленої методичної підготовки та самоосвіти, зокрема щодо розроблення та використання методичного забезпечення профільного викладання предметів у старшій школі з урахуванням принципів: відкри-

тості, колегіальності, доступності, наступності, неперервності, науковості, демократизму, соціальної рівноваги, системності, ускладнення змісту, систематичності, мобільності, гнучкості, варіативності, трансформаційності, диференціації, індивідуалізації, зв'язку теорії з практикою, діагностико-прогностичної реалізованості та ін.

Виходячи з викладеного вище, завдання сьогодення – підготовка (мотиваційна, організаційно-методична, психологічна, кваліфікаційно-педагогічна) вчителів до реалізації якісного профільного навчання учнів, що в комплексі спрямоване на задоволення освітніх потреб, створення умов для компетентісно зорієнтованого навчання.

Навчання освітян упродовж усього життя сприяє комплекс методичних заходів, спрямованих на організацію ефективної системи методичної роботи, розвиток творчої індивідуальності педагогічних і керівних кадрів.

Із метою створення умов для творчого пошуку педагогів та організації відповідної методичної діяльності доцільним є впровадження розробленої та апробованої нами впродовж 2007-2017 років на базі методичних структур і навчальних закладів Сумської області організаційно-функціональної моделі (див. рис.) [4].

Відповідно до запропонованої моделі методичну роботу педагогів в атестаційний та міжатестаційний періоди доцільно, на нашу думку, спрямувати за напрямками:

- *навчальним* (просвітницька робота в системі освіти за вектором профілізації, популяризація передового педагогічного досвіду та інновацій в освіті);

- *науково-методичним* (проведення досліджень у галузях: методології, змісту, теорії, управління освітою; організація науково-дослідної роботи з метою організації профільного навчання; супровід процесу атестації педагогічних працівників, навчальних закладів, викладання базових дисциплін на профільному рівні);

- *плануючо-організаційним* (організація та проведення науково-методичних заходів для всіх категорій педагогічних працівників із метою розробки, популяризації, впровадження методичного забезпечення профільного навчання; робота з обдарованими дітьми; організація представницьких заходів);

- *експериментально-дослідним* (дослідження, експериментальна перевірка, апробація освітніх інновацій у галузі дидактики, педагогіки, психології, методики та фаху, державного управління освітою, освітнього менеджменту, викладання базових дисциплін на профільному рівні);

- *інформаційно-аналітико-консалтинговим* (надання інформаційних послуг закладам освіти; збір, аналіз, систематизація, обробка, узагальнення отриманої інформації);

- *психолого-педагогічним* (відповідний супровід навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, консультування педагогічних працівників із питань профілізації);

- *редакційно-видавничим* (розробка навчально-методичних комплексів, посібників, рекомендацій);

- *корисуючим* (координація методичної роботи педагогів в атестаційний та післяатестаційний періоди загалом і за відповідним тематичним спрямуванням зокрема).

За раціонального вибору вчителем форм підвищення власного професійного рівня за напрямом упровадження профільного навчання, розробки методичного забезпечення тощо ефективним є реалізація мети методичної роботи, її завдань та змісту, який полягає в:

- поглибленні філософсько-педагогічних знань, спрямованих на розвиток освіти; науково-теоретичної підготовки з предмета й методики його викладання з урахуванням вимог профілізації; вивченні педагогічної теорії та методики навчання й виховання, психології, етики, естетики;

- вивченні діалектики та принципів розвитку національної школи; теорії, досягнень науки з питань профільного викладання предмета; оволодінні сучасними науковими методами; вивченні, розробці, використанні методичного забезпечення з предмета;

- опануванні методики викладання навчальних предметів на профільному рівні; випереджувальному розгляді питань методики вивчення складних розділів навчальних програм; застосуванні наочних посібників, технічних засобів навчального призначення, дидактичних матеріалів у профільному навчанні школярів;

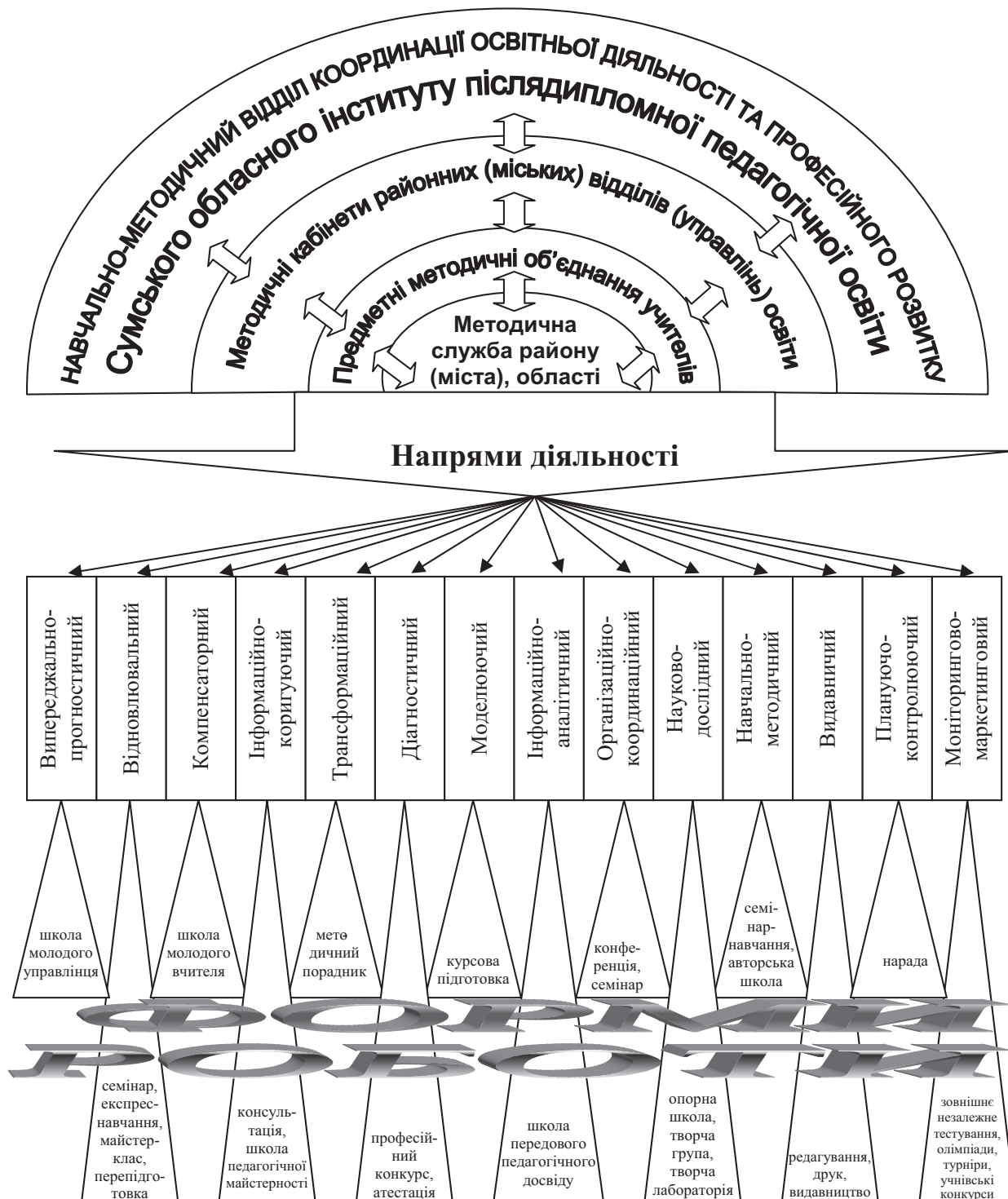

Рис. Організаційно-функціональна модель діяльності методичної служби Сумської області

- освоєнні та практичному застосуванні теоретичних положень психології, педагогіки, загальної дидактики, методики та принципів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, формуванні в них наукового світогляду, відповідних компетентностей.

Завдання відповідної методичної діяльності мають відповідати новим тенденціям розвитку освіти, що пов'язані з трансформацією соціального оточення, передусім школи, та спрямовані на розробку методичного забезпечення профільного навчання школярів. Серед них:

- визначення концептуальних ідей профілізації Нової української школи [1];

- розробка методичного забезпечення викладання навчальних дисциплін на профільному рівні в старшій школі, впровадження відповідних навчально-методичних комплексів і комплектів;

- розробка та впровадження в навчальний процес нових курсів за вибором [2];

- організація і проведення методичних заходів та відповідного методичного супроводу фахового зростання вчителів і викладання навчальних дисциплін у старшій профільній школі [3];

- забезпечення методичного супроводу роботи з обдарованими дітьми [4];

- реалізація методичного та психологічного супроводу організації навчально-виховного процесу дітей та учнів, що потребують соціальної реабілітації;

- розробка відповідного інструментарію для проведення моніторингу якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу, відповідно до основних напрямів профілізації, здійснення аналітико-прогностичної діяльності за результатами моніторингових досліджень якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу;

- розробка тренінгових занять, необхідних для набуття практичних навичок поетапного впровадження ідей Нової української школи в контексті ідей профілізації;

- забезпечення інтеграції навчального процесу, науки та практики тощо.

Зважаючи на вищевикладене, основними умовами розроблення й впровадження методичного забезпечення є:

- організація безперервного вдосконалення фахової майстерності та підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів галузі освіти;

- трансформування наукових ідей у практику діяльності педагогічних кадрів закладів освіти;

- особиста зацікавленість та безпосередня участь у підвищенні результативності навчально-виховного процесу відповідно до вимог державних, освітніх та освітньо-кваліфікаційних стандартів, планів, програм, розкладу занять тощо;

- проведення досліджень у галузі розробки, впровадження методик і технологій навчання та виховання, вдосконалення форм і методів роботи;

- спільна діяльність учителів, методичних об'єднань (кафедр) загальноосвітніх навчальних закладів, методичних кабінетів за напрямом профілізації;

- проведення інформаційно-пошукової роботи; створення тематичних навчально-методичних комплексів, каталогів, картотек; розробка рекомендацій, банків педагогічної інформації;

- впровадження розробленого методичного забез-

печення в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів;

- організація і проведення педагогічної практики, майстер-класів із методики викладання навчальних предметів на профільному рівні;

- впровадження в практику педагогічної діяльності результатів науково-педагогічних досліджень;

- методичний супровід (вивчення, коригування, розробка рекомендацій) викладання базових дисциплін на профільному рівні, виконання державних стандартів у закладах освіти;

- виявлення та вивчення проблем, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, вжиття заходів щодо їх усунення.

Із метою організації ефективної системи методичної роботи, спрямованої на розвиток творчої індивідуальності освітян, забезпечення системного підходу доцільним, на нашу думку, є об'єднання форм діяльності, до яких долучаються педагоги в атестаційний та міжатестаційний періоди, у блоки: організаційно-методичний, інформаційно-просвітницький, експериментально-дослідний, експертно-діагностичний, корекційно-описовий.

Як засвідчує практика, на сучасному етапі розвитку освіти не вирішеною залишається проблема участі та залучення педагогів до творчого пошуку за всіма видами поблокової діяльності. Вибір шляхів щодо вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від цілісного підходу до реалізації ключових проблем освіти й умінь прогнозувати результат.

Висновки. З метою якісної організації навчально-виховного процесу в профільній старшій школі на сучасному етапі доцільним є добір таких складових побудови методичного середовища, усі частини якого були б спрямовані на: підвищення рівня професійної грамотності вчителів; організацію процесу навчання та самонавчання педагогів за напрямом профілізації; забезпечення їх здатності своєчасно й ефективно організувати профільне навчання учнів старшої школи відповідно до індивідуальних освітніх запитів та з наявним навчально-методичним забезпеченням, до розробки якого долучаються самі освітяни.

Перспективами подальших наших розвідок за означеним напрямом є дослідження теоретико-методичних основ навчання учнів старшої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczija.pdf>.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 «Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/fpart86/idx86618.htm>.

3. Профільне навчання: теорія і практика, досвід, проблеми, перспективи / [Л. Липова, Т. Лукашенко, В. Малишев, Л. Романенко] // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – К. : ВАПН «Україна», 2010. – № 4. – С. 24–32.

4. Удовиченко І. В. Роль методичної роботи в підвищенні професійної підготовки вчителя / І. В. Удовиченко // Педагогічна трибуна. – Суми : СОППО, 2009. – № 7–8. – С. 2.

Дата надходження до редакції: 03.08.2017 р.